

emelleri gerçeklerden oldukça uzaktır. Ergenlerin derdi yetişkin dünyasında iyi bir yer edinmek, kendini çevresine kanıtlamaktır. Bu nedenle çevre tarafından istenilen özellikler yönünden güçlü oldukları izlenimi uyandırmaya çabalamakta, çevrenin önemsemediği özelliklerini fark edip değerlendirememektedir. Bu durum özellikle aşırı istekçi ve otoriter ailelerin çocuklarında daha çarpıcı biçimde görülmektedir. Çevresini, özellikle ana babasını hoşnut etme çabasında olan genç zayıf yönlerini yadsıma, eğilimlerini bastırma, gerçek özüne uygun bir kimlik yerine ana babasının hoşuna gidecek bir kimlik geliştirme zorunluluğunu duymaktadır. Özüne yabancı, başkalarının beğenisine aşırı derecede duyarlı gençler ilgi ve yeteneklerine uygun olmayan, erişmesi olanaksız eğitim ve meslek hedeflerine yönelmekte, emelleri gerçekleşmeyince çöküntü yaşamaktadırlar.

Seçenekleri Araştırma: Sağlıklı bir meslek kararı verebilmenin diğer bir koşulu seçenekler konusunda bilgi sahibi olmaktır. Oysa gençlerin eğitim ve meslek seçenekleri hakkında bilgilerinin yetersiz ve çok kere de yanlış olduğu gözlenmektedir. Gözlemler ve araştırmalar üniversiteye gelen öğrencilerin ilk aylarda yarıdan fazlasının buldukları bölümden memnun olmadıklarını göstermektedir. Bunların bir kısmı, hakkında bilgi sahibi olmadıkları bölümleri tercih etmek zorunda kaldıklarını, bir kısmı ise isteyerek geldikleri bölümde aradıklarını bulamadıklarını ifade etmekte ve bir sonraki yıl alan değiştirme planları yapmaktadırlar. Neyse ki bunların önemli bir bölümü yıl sonuna doğru buldukları alanın kendilerine uygun olduğunu fark edip ona bağlanmaya başlamaktadırlar. Eğitim sistemimiz öğrencilerin çoğunu ilköğretimin sonunda bir meslek eğitimi seçmeye bir kısmını ise bir yıl sonra alan seçmeye zorlamaktadır. Bu yaştaki seçimlerin çoğu ana babaların yönlendirmesi ile gerçekleşmektedir. Onların da bir çok seçenekten habersiz olarak bu işlemi yürüttükleri gözlenmektedir. Oysa gençlerin, gelecekle ilgili yakından ilgilendiren bir konuda karar vermeden önce, kendilerine açık olanakları araştırmaya girişmeleri, eğitim ve meslek seçenekleri hakkında bilgi edinme çabası göstermeleri gerekir. Gençlerin böyle bir girişimde bulunmalarını engelleyen bazı psikolojik ve toplumsal nedenler vardır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

1. Gençin çevresi çok dar, bilgi edinme olanakları çok kısıtlı olabilir. Bu durum özellikle kırsal kesimde yetişen gençler için geçerlidir. Bu çevrelerde polislik, öğretmenlik, hemşirelik dışındaki meslekler için uygun örnekler de olmadığından gençlerin seçenekleri bu ve benzeri birkaç meslek alanı ile sınırlı kalabilmektedir. Bilgi kaynaklarından haberli olamama ya da onlara ulaşma zorluğu yüzünden insanlar yetersiz bilgi ile karar verme durumunda kalmaktadırlar.

2. Bilgi edinmeyi engelleyen diğer bir neden kişinin korkularıdır. Seçeneklerin çokluğu kendine güvensiz kişiyi şaşkına çevirebilmekte, kafasını karıştırabilmektedir. Böyle bir kişi değişik durumlara uyum yapabilmek için esnek düşünemeye gücünden yoksundur. Yeni bir seçenek daha önce verilmiş bir karardan vazgeçmeyi gerektirebilir. Bu da yeni bir belirsizlik durumu demektir. Oysa güvensiz kişiler ancak net ve kesin durumlarda rahat edebilirler. Böyle bir kişilik yapısına sahip bireyler ne kendilerine ne de olanaklara ilişkin gerçekleri aramaya girişirler.

3. Kendine güvenen kişiler ise araştırmanın getireceği yeni bilgilerin gelişimlerine olumlu katkıları olacağına inanır ve bu yolda girişimlerde bulunurlar. Bunların en önemlisini, yukarıda da değinildiği gibi, kendini tanıma konusunda gösterilen çabalar oluşturur. Kendini tanıyan, olanaklarının sınırlarını ve gerçek isteğinin ne olduğunu bilen bir genç, önündeki seçenekleri bu ölçütler açısından değerlendirir, hatta başka seçenekler olup olmadığını araştırır. Buna karşılık, kendine ilişkin bazı gerçeklerle yüz yüze gelmekten kaçınan, kendinde çok üstün, nitelikler gördüğü için üst düzey hedeflere yönelen kişi ise, kurduğu hayali düzenden bozulacağı korkusu ile, değişik seçenekleri araştırmaktan kaçınır, önerilen seçenekleri de mantık dışı bahanelerle reddeder. Şu

halde diyebiliriz ki, kendini araştırma ile seçenekleri araştırma eğilimi, kişinin doğası ile barışık olmasından kaynaklanan, yeni uyarıcılara açık olma eğiliminin görünümüdür.

Kendini ve meslekleri tanımak için neler yapılmalı?: İnsanın yaradılışını, gerçek özelliklerini tanıması, kendini doğru değerlendirmesi kolay gerçekleştirilecek bir hedef değildir. Bu özellikle deneyimi az ve kendini kanıtama çabasında olan gençler için daha da zordur. İnsanların kendilerini tanımasını engelleyen en önemli etmen başkaları tarafından beğenilme, kabul görme arzusudur. Kendini başkalarının ölçütlerine göre değerlendiren kişi büyük olasılıkla kendi gerçeğinden uzaklaşacak, kendi özüne uymayan bir öz kavramı geliştirecektir. Doğru ve gerçekçi bir öz kavramı geliştirmenin ön koşulu çevrenin beklentilerine ve değerlendirmelerine aşırı derecede duyarlı olmamaktır. İçsel özgürlüğünü geliştirmiş kişi kendini inceleyerek doğasını tanıyabilir.

Doğasını tanımak isteyen kişinin yapacağı iş değişik ortamlarda neler yaşadığını, çeşitli durumlar ve olaylar karşısında neler hissettiğini sık sık gözden geçirmek ve bu yaşantıların adını koymaktır. Başkalarının önem verdiği özelliklerine sahip olduğuna kendini inandırmaya çalışan, başkalarının önem vermediği özelliklerini bastırmaya çalışan kişi, doğasına yabancılaşmaya ve gizli güçlerini kullanamamaktan ileri gelen bir uyumsuzluk yaşamaya adaydır.

ÖSYM adayların kendilerini tanımasını, yükseköğretim programları hakkında bilgi edinmeleri için bazı ölçme araçları ve yayınlar hazırlamıştır. Bunlardan Kendini Değerlendirme Envanteri on üç, BİLDEMER (Bilgisayar Destekli Meslek Rehberliği) programı altı yıldır, ve "Üniversiteler, Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi" adlı kaynak kitap on beş yıldır okullarda ve dershanelerde kullanılmaktadır. Programları ve meslekleri tanıyan kaynak kitaptaki bilgiler internet sayfalarımıza aktarılmıştır. Kendini ve çevresindeki olanakları tanımaya yatkın bir kişi bu kaynaklara erişmekte zorluk çekmeyecektir.

Karar Verme (Belli bir seçeneğe yönelme): Meslek gelişiminin bu aşamasında yapılacak iş, yukarıda açıklanan iki alanda edinilen bilgilerin birlikte değerlendirilmesi, *istenilir yönleri en fazla, istenmeyen yönleri en az ve erişme olasılığı yüksek* seçeneğin bulunmasıdır.

Karar verme süreci, yukarıda açıklanan iki gelişim görevinin başarı ile tamamlanması halinde başarı ile gerçekleştirilen zevkli bir işlem olabilir. Kendisi ve çevresi hakkında bilgisi yetersiz, iddiaları yüksek, aşırı kaygılı, sorumluluğunun bilincine erememiş kişilerin bu aşamada farklı davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Örneğin kendine güvensiz kişiler, başkalarının (aile büyükleri, arkadaşlar vb.) daha iyi bilecekleri düşüncesi ile, kararı başkalarına bırakmakta ya da başkalarının kararlarını benimseyip uygulamaktadırlar. Aşırı kaygılı kişilerin tepkisi iki türlü olmaktadır. Bunlar ya hemen kararı kesinleştirmek için acele etmekte, ya da seçenekleri en ince ayrıntısı ile inceleme, başka seçenekler arama, çabalarını bir türlü sona erdirememekte ve kararlarını kesinleştirememektedirler. Sorumsuz kişiler de kararı en son güne bırakmaktadırlar ama geçen süre zarfında karar verme konusunu düşünmemeyi tercih etmektedirler. Karar verirken bazı insanların sevgilerine, bazıları mantıklarına bazıları ise başkalarına güvenmektedirler.

Karar verme konusunda sorunlu bir grup daha vardır ki, bunlar kronik kararsızlardır. Bu kimseler hiçbir seçeneği kendilerine uygun bulmamakta; karar verme zorunda kaldıklarında hiç bir seçeneğe uzun süre bağlanamamakta, sık sık karar değiştirmektedirler. Sonuçta hangi seçeneği benimserlerse benimsesinler gözleri daima başka seçeneklerde kalmaktadır.

Meslek Seçimi konusunda verilecek karar, dayanağını kişinin özünden almalıdır. Kişilik gelişimleri sağlıklı olan, özlərini tanıyan ve onu